

Ottoman Bank Müdürü Francis de Palézieux Falconnet'nin İstanbul Serüveni (1856-1861)

Ottoman Bank Manager Francis de Palézieux Falconnet's Adventure in Constantinople (1856-1861)

Hasan Ali ÇAKMAK¹

öz

On dokuzuncu yüzyıl Osmanlı Devleti'nde hem idari teşkilatta hem de özel sektörde finans kurumlarının batılılaştığı ve yenilerinin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bankacılık faaliyetleri ile de imparatorluk bu dönemde tanışmıştır. 1849 yılında Alleon ve Baltazzi bankerlerin öncülüğünde Dersaadet Bankası'nın kurulması sonucunda bu alanda ilk ciddi adım atılmıştır. 1856 yılında Islahat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra ise bankacılıkta Osmanlı topraklarında yabancı girişimcilerin de imkân aradıkları ve muhtelif kurum ve kuruluşlar meydana getirdikleri bir süreç yaşanmıştır. Mevcut literatürde yerli bankerler/bankacılara dair detaylı araştırmalar bulunmasına karşın Osmanlı topraklarında iş ve finans dünyasına katılan yabancı bankacılar hakkındaki incelemelerin temenni edilen boyutta olduğunu söylemek son derece güçtür. Bu bakımdan bu makalede söz konusu bankacıardan biri olan Ottoman Bank Müdürü Francis de Palézieux Falconnet'nin yaşamı ve İstanbul'daki icraatına yer ayrılmıştır. Kırım Savaşı'ndan sonra payitahta gelerek sadece bir bankacı olarak değil, aynı zamanda bir finans danışmanı olarak yaklaşık beş sene imparatorluğun finans sistemine ve mali idaresine katkılar sağlayan Falconnet'nin hizmetlerinin ortaya çıkarılması finans tarihi araştırmalarına farklı bir boyut kazandıracak bir çabadır. Bu amaçtan yola çıkan bu inceleme, yerli ve yabancı dildeki kaynakların karşılaştırmalı bir usul ile değerlendirilerek Falconnet'nin hayatı ve Osmanlı dünyasındaki faaliyetleri hakkında var olan boşluğun doldurulmasına hasredilmiştir.

Anahtar kelimeler: Francis de Palézieux Falconnet, Osmanlı Maliyesi, Osmanlı Bankası, Osmanlı Bankacılık Tarihi, Yabancı Bankacılar

ABSTRACT

The 19th century was a period in which the financial institutions in the Ottoman Empire, both in the administrative organization and the private sector, were westernized and emerged anew. The empire also became acquainted with banking activities during this period, with the first serious step in this field being taken with the establishment of Dersaadet Bank in 1849 under the leadership of bankers Alléon and Baltazzi. After the declaration of the Ottoman Reform Edict of 1856, a period took place in which foreign entrepreneurs sought opportunities and established various institutions and organizations regarding banking in Ottoman lands. Although detailed studies are found on local bankers in the current literature, the studies on foreign bankers who joined

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Hasan Ali Çakmak (Arş. Gör. Dr.), Bitlis Eren
Üniversitesi, Tarih Bölümü, Bitlis, Türkiye
E-posta: hacakmak@beu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8846-0308

Başvuru/Submitted: 02.01.2024
Revizyon talebi/Revision requested:
04.04.2024
Son revizyon/Last revision received:
19.04.2024
Kabul/Accepted: 25.04.2024

Atıf/Citation: Çakmak, Hasan Ali. "Ottoman Bank Manager Francis de Palézieux Falconnet's Adventure in Constantinople (1856-1861)." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 34, 1 (2024): 113-139.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1413733>

the business and financial world in the Ottoman lands cannot be said to be at the desired level. In this regard, the current article covers the life and activities of the foreign banker and Ottoman Bank Manager Francis de Palézieux Falconnet in Constantinople. Revealing the services of Falconnet, who had come to the capital after the Crimean War and contributed to the monetary system and financial administration of the empire for about five years not only as a banker but also as a financial adviser, is an effort that will add a different dimension to financial history of the Empire. Based on this purpose, the current review is devoted to filling the gap regarding Falconnet's life and activities in the Ottoman world by using a comparative method to evaluate the sources in Turkish and foreign languages.

Keywords: Francis de Palézieux Falconnet, Ottoman Finance, Ottoman Banks, Ottoman Banking History, Foreign Bankers

EXTENDED ABSTRACT

The financial system of the Ottoman Empire underwent significant changes in the 19th century, which is known as the longest century of the empire. With the influence of centralization and the Westernization efforts that had started during the reign of Sultan Mahmud II, many new institutions were established, and the state mechanism was revised by taking into account the administrative styles of European countries. The first significant changes occurred in the ministries within the government, and all ministries were reestablished, including the Ministry of Finance.

The Ottoman administration entered a period of integration and cohesion with Europe not only politically but also economically. Following the monetary reform in 1843, Ottoman finance switched to a standard monetary system. After this stage, emphasis was placed on financial modernization efforts. The Ottomans, who had become acquainted with many financial institutions during this period, began to partially pave the way for foreign investments. Important developments undeniably occurred in the field of banking, especially with the declaration of the Ottoman Reform Edict 1856 after the 1839 Edict of Gülhane and the Crimean War. Ottoman administrators had not been keen on opening banks and similar institutions in the empire before this date and now saw lifting the restrictions they had imposed in this field to be appropriate. They published various announcements both domestically and abroad and stated that the necessary measures would be taken for developing the country. In addition, the first foreign loans were taken during this period, and legal regulations were prepared for adjusting to a modern state budget.

Meanwhile, the Ottoman ministers stated through their announcements that they saw no harm in adopting modern financial institutions and organizations and wasted no time attempting to take the first steps toward establishing a state bank. However, the fact that most of the country's resources had been exhausted during the Crimean War prevented the creation of a banking system using domestic resources. For this reason, the Ottoman Empire applied for help from states with whom it had been allied in the Crimean War, such as England and France, and made the decision that foreign investments would be allowed to enter the banking sector. When the capital circles in European countries became aware of this radical decision born out of necessity, the Ottoman government was visited by foreign investors who wanted to establish a bank.

Ottoman bureaucrats, who had been concentrated in the houses of Galata district and its surroundings by the first half of the 19th century and had carried out banking transactions using traditional methods through bankers at a single office, began to include foreign bankers in public finance in the second half of the century. The main reason behind this decision was undoubtedly the fact that the Ottoman Empire's own resources were insufficient for its needs. In order to supply alternative resources to the Ottoman treasury, support outside of traditional means needed to be searched.

Many studies and much research on Ottoman financial history have revealed information about the lives and activities of local bankers. However, a lack of detailed research is found on foreign bankers, and serious efforts to fill this gap cannot be said to have occurred in academic circles. Unfortunately, not much is known about some foreign bankers other than their names. This situation thus has led to incomplete and superficial evaluations of the actors who had been the pillars of the Ottoman economy. As the subject of this article, Ottoman Bank Manager Francis de Palézieux Falconnet was a foreign banker about whom not much information is found. Falconnet had come to Ottoman lands in 1856, and pursued an adventure that would last nearly five years. He was a person who had become famous in the early years of his career by fulfilling the duties in South America that had been given to him by the leading financial institution of Britain, Baring Brothers. After being appointed general manager of the Ottoman Bank shortly after it was opened in Constantinople in June 1856, Falconnet managed to have his bank survive among the influential local merchants and bankers using the opportunities provided by Britain. He also served as a financial expert at various offices of the Ottoman bureaucracy. Under his leadership, the Ottoman Bank worked to find a solution to the Empire's monetary instability. Apart from this, he also attempted to introduce the rules of modern banking into the financial circles that were actively operating in the Empire.

The Ottoman Bank, which had initially been considered a commercial bank under the management of Falconnet, was unable to make much progress in this field. However, he tried to have the bank take on the role of a state bank by acting as an intermediary institution of the state regarding the payment of domestic and foreign loans. Falconnet made great attempts to abolish interest-bearing banknotes in 1858 and left not only a commercial organization but also a politically influential organization behind him when he died three years later. This paper tries to reveal Falconnet's activities during his management of Ottoman Bank branches between 1856-1861. The study uses archival sources and the literature with the aims of contributing to the financial history of the Ottoman Empire, a history that is lacking especially in regard to the biographies of foreign bankers.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetleri ilk defa Sultan II. Mahmud döneminde yaşanan mali sıkıntılarının bir sonucu olarak gündeme gelir. Bu tarihten evvel Galata bankerleriyle kurulan bağlantılarla atılan ilk adımlar, devlet hazinesine kaynak sağlayan yerli ve tüccar bir zümrenin yükselişine yol açmıştır. 1843 yılından sonra para sistemindeki karmaşanın düzenlenmesi çabalarının bir uzantısı olarak ortaya çıkan ve zaman zaman spekülâtif faaliyetlerden kazanç sağlayan tek bürolu küçük firma işletmeleri, ülkede sadece bankacılığın değil, borsanın da filizlenmesinde başat aktörlerdi.¹

Osmanlı topraklarında bankacılık Kırım Savaşı'ndan sonra yabancı sermaye sahipleri tarafından da gözde bir iş alanı olarak görüldü. Zira 18 Şubat 1856'da ilan edilen İslahat Fermanı'nın son satırlarında yer alan "*Devlet-i Aliyyemin tashih-i usûl-i sikke ile umûr-ı maliyesine itibar verecek banka misüllü şeyler*" kurulması hükmü gereğince bankacılığın önünde geçmişte koyulan kısıtlamalar kaldırılmıştı.² Bu tarihten sonra Bâbîâlî, ülke içerisinde banka kurmak isteyen kuruluşların tekliflerini değerlendirmeye başlamıştı.

24 Mayıs 1856'da İngiltere Kraliçesi Victoria'nın onayıyla kurulan Ottoman Bank, bu kredi kurumları içerisinde birden fazla şubesi ile Osmanlı sınırları dâhilinde faaliyet yürütme izni alan ilk yabancı bankadır.³ Mevcut literatürde çok sayıda araştırmaya konu olan bu banka müessesesinin üst düzey çalışanlarının hayatı ve imparatorluktaki faaliyetlerine dair müstakil olarak yapılan incelemelerin sayısı yok denecek kadar azdır. Hâlbuki Osmanlı Devleti'nde yerli kredi kuruluşlarının başında bulunan banker ve tüccar kategorisindeki önemli isimlerin birçoğu hakkında kıymetli monografiler kaleme alınmıştır.⁴ Buna karşın, imparatorluğun on dokuzuncu yüzyıl boyunca geliştirdiği batılılaşma programının etkili bir aracı ve katalizörü olan yabancı bankaların temsilcileri, hassaten Ottoman Bank'ın genel müdür vb. kurucuları, hakkında yüzeyselliğin bulunması akademik çevrelerdeki ilgisizliğin bir belirtisidir.⁵

Bu makalede, Osmanlı maliyesinde ve bürokrasisinde güç ve nüfuz sahibi olan yerli firmalar arasında İngiltere'nin himayesi sayesinde ayakta kalmayı başaran Ottoman Bank'ın ilk genel müdürlerinden Francis de Palézieux Falconnet'in yaşam hikâyesi ve İstanbul'da geçen ahir ömrünün son beş senesine odaklanılmıştır. Osmanlı yöneticilerinin gözünde sadece bankacı

1 Abdüllatif Şener, *Sona Doğru Osmanlı*, (Ankara: Birleşik, 2007), 41. Zafer Toprak, "From Imperial Debt to Global Offerings: The History of the Istanbul Stock Exchange", *From Imperial Debt to Global Offerings-The Rise of the Istanbul Stock Exchange*, (İstanbul: Mepa, 1995), 14-55.

2 Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), 324.

3 Adrien Biliotti, *La Banque Imperiale Ottomane*, Paris: Henry Jouve, 1909, s. 12; Edhem Eldem, *135 Yıllık Bir Hazine: Osmanlı Bankası Arşivinde Tarihten İzler*, (İstanbul: Osmanlı Bankası, 1997), 26-27.

4 Bu bağlamda yapılan belli başlı çalışmalar şu makalelerden iktibas edilebilir (Edhem Eldem, "Banking History in Turkey: Issues, Sources, Phases and Shortcomings", *European Banking Historiography: Past and Present*, Athens: Alpha Bank, 2009, s. 41-61; Hüseyin Al, "Osmanlı Bankacılığı Üzerine Bir Kaynak Taraması", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/1 (2003): 171-188).

5 Edhem Eldem, "The Imperial Ottoman Bank: Actor or Instrument of Ottoman Modernization?", *Modern Banking in the Balkans and West-European Capital in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, ed. Kostas P. Kostis, (UK: Ashgate, 1999), 26-27.

olarak değil, aynı zamanda devlet kurumlarında yararlılıkları olan bir finans uzmanı olarak da kabul edilen Falconnet'nin faaliyetlerinin yerli ve yabancı kaynaklara dayalı ve mukayeseli bir yöntemle incelenmesinin maliye tarihi araştırmalarının ilerlemesine bir mütevazı katkı sunabileceği ümit edilmektedir.

1. Hayatı ve Kariyerinin İlk Yılları

Francis de Palézieux Falconnet 1803-1804 yılları arasında bir İtalyan krallığı olan Napoli'de dünyaya gelmiştir. Nasıl bir öğrenim gördüğünü bilemiyoruz. Ailesi ve kökenlerine dair bilgilerimiz de ne yazık ki sınırlıdır. Anne ve babasının isimlerinin Anna ve Aug. [August] Palézieux de Falconnet olduğunu tahmin ediyoruz.⁶ Osmanlı belgeleri başta olmak üzere bazı kaynaklarda, İngiliz tebaasından olduğu zikredilse de İngiltere'nin en yetkili ağızları onun damarlarında Fransız kanı dolaştığını kabul etmiştir.⁷ İsminden hareketle geçmişi Orta Çağ'a uzanan ve günümüzde İsviçre sınırlarında kalan bir bölgeyi mesken tutan meşhur Palézieux ailesine mensubiyeti olduğu düşünülebilir.⁸ Zira bu gibi sıfatlar bir soyluluk alameti olarak Avrupa ülkelerinde bilinçli şekilde kullanılmaktaydı.

Falconnet'nin çekirdek ailesi kaynaklardan edinilen bilgilere göre kalabalık değildi. Ölümünden sonra geride kalan Hadeka⁹ adında bir eşi vardı. Kendisini tanıyanlardan Baronne Durand de Fontmagne'nin aktardığına göre Falconnet'nin Fransa'daki Pourtales Kontu'nun kayınbiraderi olduğu biliniyordu.¹⁰ Tespit edilebildiği kadarıyla iki kız ve bir de erkek evladı mevcuttu. Annesi İngiliz olan kızı Judith de Palézieux Falconnet, 1856 yılında 16 yaşında iken Roma'da vefat ederek Sant'Andrea delle Fratte Kilisesi'ne defnedilmişti.¹¹ Diğer kızının ise Castrovillari Dükü'nün karısı olduğu kaydedilen Falconnet'nin oğlu da İngiltere'ye bağlı Hindistan ordusunda yüksek rütbeli bir askerdi.¹²

Falconnet'nin bir finans uzmanı olarak sektörde kendisini gösterdiği ilk büyük icraatı, Güney Amerika'da üstlendiği görevlerdir. 1842-1844 yılları arasında uluslararası yatırımlarla meşgul olan İngiliz finans devi Baring Brothers'ı temsilen Arjantin'e gitmiş, İspanyolca bilen "genç" bir müzakereci sıfatıyla dış borç ödemelerine sadık kalabilmesi için diktatör Manuel Rosas'ı ikna etmeyi başarmış ve ardından Madrid'de aynı şirketin verdiği görevleri yerine

6 https://baring.access.preservica.com/uncategorized/IO_4a91be5a-7eef-44dc-94a0-32edf5b47236/ https://baring.access.preservica.com/uncategorized/SO_0a39dc2a-1b00-463e-a72d-88ef600bda10/ bk. Ek-1.

7 BOA, A.MKT.UM, 297/61; Michael P. Costeloe, "The Extraordinary Case of Mr. Falconnet and 2.500.000 Silver Dollars: London and Mexico, 1850-1853", *Mexican Studies*, XV/2 (1999): 265.

8 <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/019578/2011-11-09/>.

9 https://baring.access.preservica.com/index.php?name=SO_db9ef6e4-1005-4fc7-ad1a-370af1eb2faf El yazısıyla yazılan ve okunması pek güç olan bu ismin üzerinde yaptığımız tetkiklerde Hadeka olduğu kanaatine ulaştık.

10 Le Baronne Durand de Fontmagne, *Un Séjour à l'ambassade de France à Constantinople sous le second empire*, Paris: Librairie Plon, 1902, 44.

11 Patricia Cronin, "Excerpts from 'Harriet Hosmer': Lost and Found", *BOMB*, No: 105 (2008): 23; *Morning Chronicle*, 11 Kasım 1856, s. 8. Judith'in mezartaşını Amerikan sanatçı Harriet Goodhue Hosmer (1830-1908) yapmıştır. Sandukanın görseli için bk. Ek-2.

12 *British Standard*, 19 Haziran 1857, s. 8; JDC, 23 Mart 1861, s. 3.

getirmişti.¹³ 1849'da, Meksika'nın ABD ile yaptığı savaş üzerine (1846-1848), ortaya çıkan tazminat meselesi ile ilgili işlemleri yürütmek için Baring Brothers adına yine Amerika'ya dönmüştü. Mexico City'ye yerleştikten sonra buradaki yerel rakip ticaret firmaları hakkında rapor yazacak kadar ayrıntılı araştırmalar da yapmıştı.¹⁴

1850 yılında, Meksika tahvillerinin Londra'da bulunan komitesinin temsilciliğine seçilen Falconnet'nin tahvil hamillerinin çıkarlarını gözü kara bir biçimde savunması üzerine başına gelmeyen kalmamıştı. 30 vekile rüşvet verdiği iddiasıyla 1853 senesinde tutuklanıp ExAcordada Hapishanesi'ne gönderilmişti.¹⁵ Ertesi sene, tüm suçlamalardan beraat edince, Amerika defterini kapatan maliyecinin uzun yıllar sürerek tatsız ve talihsiz sonuçlanan bu görevlerinin olumlu yanı kıtalar arası bankacılık tecrübesini arttırmasıdır. Fransız tarihçi ve ünlü şarkiyatçı Belin, Falconnet'nin, 1854 yılında Osmanlı Devleti'nin aldığı ilk dış borç için kurulan gözetim komisyonunda çalıştığını belirtse de, konuyu somut verilere dayalı irdeleyen bir incelemede bu görevi David Glavany ve Revelaky adlı kişilerin üstlendiği yazılır.¹⁶

2. Ottoman Bank Genel Müdürlükleri

Falconnet Ekim 1856'da Ottoman Bank'ın idare merkezi Londra şubesinin müdürlüğüne atanmıştır.¹⁷ Bu görevlendirmenin Baring Brothers'ın önerisiyle gerçekleştiğini biliyoruz.¹⁸ Ancak fazla uzun sürmemiştir. Zira Haziran 1856'da İstanbul'da kapılarını halka açan banka, bir yıl sonra buradaki genel müdürlük makamında iki kez değişikliğe gidecek ve nihayetinde makam Falconnet'e teslim edilecekti.¹⁹ Aradaki zaman zarfında banka şubelerinin denetimi ve eksikliklerinin tespiti için Londra'dan kalkıp Osmanlı topraklarında gelen Falconnet'nin bu vesileyle payitahtın sosyal ve siyasi çehresini tanımaya fırsat bulduğu ve tartışılan mali konular hakkında bilgi edindiği bilinmektedir.²⁰ Kelime oyunlarıyla meşhur olan Hariciye Nazırı Fuad Paşa, tecrübeli bankacının ziyaretini kendisine haber verenlere “*Umarım böylece, devletimize, yol yapması için para gelir. Ama nereye götüreceksin bu yollar bizi? İflasa!*” diye yorumlamıştır.²¹

13 Philip Ziegler, *The Sixth Great Power*, (New York: Alfred A. Knoff, 1988), 109, 140. Costeloe, “The Extraordinary Case of Mr. Falconnet”, 265.

14 D.C.M. Platt, “British Finance in Mexico, 1821-1867”, *Bulletin of Latin American Research*, Vol: 3, No: 1 (1984): 48; Costeloe, “The Extraordinary Case of Mr. Falconnet”, 265.

15 Costeloe, “The Extraordinary Case of Mr. Falconnet”, 280-281.

16 François Alphonse Belin, *Essais sur l'histoire économique de la Turquie*, (Paris: Imperimerie Impériale, 1865), 297; Şevket Akar ve Hüseyin Al, *Osmanlı Dış Borçları ve Gözetim Komisyonları (1854-1856)*, (İstanbul: OBAAM, 2003), 14.

17 *The Times*, 11 Ekim 1856, 7.

18 *Morning Herald*, 27 Mart 1857, 6.

19 Andre Autheman, *Bank-ı Osmani-i Şahane: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası*, çev. Ali Berktaş, İstanbul: OBAAM, 2002, s. 24; OBA, LA23982, 43; Edhem Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, (İstanbul: Tarih Vakfı, 2000), 47.

20 OBA, LA23982, 42.

21 Fontmagne, *Un Séjour* s. 44. Fuad Paşa'ya atfedilen nüktede banka ve yol kelimelerinin bir araya getirilmesiyle “banqueroute”, yani iflas sözcüğü kastedilir. Hikâyenin başka bir versiyonunu aktaran Morawitz, sohbetin Fransa elçisi ile arasında gerçekleştiğini söyler (Charles Morawitz, *Le Finances de la Turquie*, Paris: Guillaumin et Cie, 1902), 39.

Falconnet müdüriyete geçtiğinde, bankanın merkezi Karaköy’de bulunan Saint Pierre Hanı’nda idi.²² İktisatçı Nassau W. Senior’un 1857 yılındaki gözlemlerine göre üç dört odalı bu mekân, yıllık kirası 500 sterlinden daha az olan sefil bir yer konumundaydı.²³ Kuruluş umdelerine göre ticaret bankacılığı yapmayı hedefleyen bankanın faaliyet yürütmek istediği alanlardan biri de mevduat bankacılığı idi. Ancak düşük faiz politikası nedeniyle sıradan halk çekimser yaklaşıp bankada hesap açmaya tevaccüh etmemekte, yalnızca devlet adamları rağbet etmekteydi.²⁴ Ayrıca poliçe ıskontosuna yönelen banka, imparatorlukta yerleşmiş fikir ve düşünceleri olan sarraf ve bankerlerin mali bir zafiyet olarak algılamaları nedeniyle bu işlemde de pek fazla kazanç sağlayamamaktaydı.²⁵ Benzer açmazların bankanın meşruiyet elde etmesi ve Osmanlı topraklarında tutunabilmesinde engel teşkil edeceği aşikârdı. Falconnet bu bakımdan devletle ilişki kurmanın ve kamu finansmanına iştirak etmenin daha kârlı bir iş olduğunu anlamakta gecikmedi. Banka onun döneminde öncelikle başkentte bulunan bazı ticaret evleriyle birlikte, bazen de bağımsız olarak hazineye kısa vadeli avanslar sağlamaya yöneldi.²⁶ Mart 1860’da hazineye verilen paraların miktarı 30 milyon kuruşa ulaşacaktı.²⁷

Hükümete bankanın sağladığı avanslar, devlet hazinesinin kısa vadeli borç akitleri konusunda eskiden beri muhatap olduğu bazı sarraf ve tüccarlardan oluşan alacaklılar camiasının alternatifler kazanması açısından Osmanlı maliyesi için önemli bir değişimdi. Dış basında bu gibi ilişkiler, aldığı kredilerin faizlerini düşürme taraftarı olan hükümete kolaylık sağlayabileceği yorumuna yol açtı. Ayrıca bankanın girişimlerinin yerel ticaret firmalarının tepkisini topladığından da bahsedildi.²⁸ Bu gelişmeler gerek hükümetin gerekse Falconnet’nin ilişkilerini daha resmî bir hüviyete dökme ihtiyacını ortaya çıkardı.²⁹ Ottoman Bank genel müdürü sıfatıyla devlet bankası kurulmasıyla ilgili olarak Islahat Fermanı’ndan sonra başlatılan müzakerelerde yer almasının gerekçesi bir ölçüde bundan kaynaklanmaktadır. Fakat Bâbîâlî’nin öne sürdüğü ağır şartlar Falconnet ile bir uzlaşma sağlanmasını pek mümkün kılmayacaktı.³⁰

Falconnet’nin dönem dönem bankanın vilayetlerde bulunan şubelerini ziyaret etmeyi sürdürdüğünü de biliyoruz. Bu tip yolculukları haber alan Osmanlı yöneticilerinin valileri iyi davranmaları konusunda önceden uyardığı bilinmektedir.³¹ Ottoman Bank’ın kurulduğu sıralarda

22 Edhem Eldem, *Bankalar Caddesi: Osmanlı’dan Günümüze Voyvoda Caddesi*, (İstanbul: OBAAM, 200), 23.

23 Nassau William Senior, *Bir İktisatçı Gözüyle Osmanlı*, çev. Hüseyin Al, (Ankara: Birleşik, 2011), 30.

24 Autheman, *Bank-ı Osmani-i Şahane*, 27; Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 57.

25 Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 57.

26 Murat Hulkiender, *Bir Galata Bankerinin Portresi: George Zarifi (1806-1884)*, (İstanbul: OBAAM, 2003), 26-27. Nursel Manav, *Osmanlı Maliyesi ve Baltazziler*, (İstanbul: Libra, 2019), 126-127.

27 BOA, İMMS, 18/772.

28 Active Finans Merkezi, “Milli Banka Kurma Projeleri”, *Active: Bankacılık ve Finans Dergisi*, 21 (2001): 90-94.

29 Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 59.

30 *La Presse*, 8 Ocak 1857, 2; Christopher Clay, *Gold for the Sultan*, (London: I.B. Tauris, 2000), 28. Hüseyin Al, Şevket K. Akar ve Kaya Bayraktar, *Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme: Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’de Merkez Bankası Arayışları*, (Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2014), I: 131-132.

31 BOA, A.MKT.UM, 297/61.

Galatz, İzmir ve Beyrut'ta henüz kurumsallaşma aşamasında olan üç şubesi bulunuyordu.³² Bunlar içerisinde Falconnet'ye en sık problem çıkaranı Beyrut olmalıdır. Zira şubenin kuruluşu esnasında önemli katkıları olan İngiltere Konsolosu Moore, bankanın yerel halktan alacaklarının tahsili konusunda hukuka aykırı olarak şubeye yardımcı olmaktadır. Bu durumu fark eden Sayda Valisi Hurşid Paşa, mahalli idare dururken bankanın Osmanlı hukuk ve egemenliğini zedeleyici bir tavırla konsolosa müracaatını İstanbul'a bildirerek Moore'yu da yazılı olarak uyarmıştı.³³

Falconnet Ekim 1857'de Beyrut'a vardığında personelin ikâmetlerinde dahi muhtelif problemler yaşandığına şahit oldu. Bilhassa ileride tanınan bir Türkofil olan baş muhasebeci James Lewis Farley'in ailesi ile ortada kaldığını görmüş, ancak ona yardımcı olmak bir yana yazdığı istifa mektubunu teslim alıp Londra'ya yollamıştı.³⁴ Bu tavırla bankaya mühim bir muhalefet çektiğini eklemek gerekir. Zira Farley daha sonra gazetelere yolladığı mektuplar ve kitaplarında Falconnet'yi hedef alan yazılar kaleme almıştır. Şube müdürleri üzerinde baskı kurduğunu iddia ettiği banka müdürünün o pozisyonu hak etmediğini dile getirmiştir.³⁵ Bankanın idare merkezine de şikâyetini aktardıktan sonra Beyrut şubesinin bilançosunu yayınlamak zarar ettiğini bildirmekten hiç çekinmeyen Farley, tavsiyelerine kulak asmayan Falconnet'nin tüccarlar arasında kötü bir şöhreti bulunduğunu belirtmiştir.³⁶ Bütün bu iddiaların arasında, bilhassa idarî ve siyasi açıdan problemler bir bölgede bulunan Beyrut şubesinin muhasebesinde görülen kötü gidişatın tek sorumlusu olarak Falconnet'nin gösterilmesine ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Zira Haziran 1858'de Cidde'de yaşanan bazı kışkırtmalar sonucunda İngiltere konsolos yardımcısı Stephen Page ve Fransa konsolosu Eveillard'ın karısıyla birlikte katli üzerine Kızıldeniz ve Doğu Akdeniz'de yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlardan bankanın etkilenmemesi son derece küçük bir olasılıktır.³⁷

Farley'in Falconnet özelinde Ottoman Bank'a hücumları bunlarla sınırlı kalmadı. 1859 yılından sonra basına yansıyan ve Suriye Bankası adında bir banka kurmak için harekete geçtiğine dair haberler, geçmişte çalıştığı bankaya rakip olmaya çalıştığını da göstermektedir.³⁸ Bankanın kuruluşu mümkün olmayınca başka hedeflere yönelmiştir. İstanbul'a gelerek Mayıs 1858'de Bâbü'lî'den senyoraj imtiyazını alan, Falconnet'ye mühim bir darbe vuran Türkistan Bankası'nın (Bank of Turkey) genel muhasebeciliğine başlamıştır.³⁹

32 Kaya Bayraktar, "Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu, Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Moratoryum İlanındaki Yeri (1863-1875)" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2002), 75.

33 BOA, HR.MKT, 249/86, 285/89, 270/86, 3.

34 J. Lewis Farley, *Two Years in Syria*, London: Saunders and Outrey, 1858, 398-399.

35 *The Times*, 14 Aralık 1859.

36 Farley, *Two Years in Syria*, 379-400.

37 *Taranaki Herald*, 4 Aralık 1858, 2; W. L. Ochsenwald, "The Jidda Massacre of 1858", *Middle Eastern Studies*, No: 3 (1977): 314-326. Dul ve çocuksuz olarak öldüğü bilinen Page'in kendisi de uzun yıllar Mısır'da ticaretle uğraşan bir kişiydi (*Papers Relating to the Outbreak at Jeddah in June 1858*, London: Foreign Office, 1859, 22; 41).

38 Erol Ortabağ, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon*, (İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, 2018), 36.

39 H. Veli Aydın, "Osmanlı Devletinde Yarım Kalmış Bir Devlet Bankası Kurma Girişimi: Türkistan Bankası", *Toplumsal Tarih*, 62 (1999): 5; Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 67; J. Lewis Farley, *The Resources of Turkey*, (London: Longman, Green and Roberts, 1862), 5.

3. Bankacılıktan Mali Müşavirliğe

Francis de P. Falconnet'nin hükümet ve maliye idaresiyle kurduğu yakın ilişkilerin gelişmesi, banka müdürlüğü görevine paralel olarak ortaya çıkacak ikinci bir misyonunun da oluşumuna zemin hazırladı. Deneyimli bankacının *mali müşavirlik* (finans danışmanı) olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni vasfı, bürokratik sistemin çarpıklıkları hakkındaki tespitlerinin Bâbüâli'nin nazar-ı dikkatini çekmesiyle gündeme gelmişti. Dalgalı borçların ülke ekonomisine verdiği zararı gören Mustafa Naili Paşa, Eylül 1857'deki sadrazamlığı sırasında kendisini çağırılmış ve görüşlerini alarak sorunun çözülmesi için bir proje hazırlatmıştı.⁴⁰

Falconnet'nin yakından takip ettiği dalgalı borçlar 1840 yılından beri piyasaya sürülen faizli-faizsiz kaimeler, esham-ı mümtaze ve sergilerden oluşuyordu. Osmanlı Devleti'nde Fransa'daki *rent* ve İngiltere'deki *consol* gibi tek tip ve muteber bir standart iç borçlanma aracı mevcut değildi.⁴¹ Projenin en önemli dayanağı piyasaları olumsuz etkileyen bu borçların iç kaynaklar kullanmak yoluyla yeni bir tahvil bünyesinde konsolide edilmesi, diğer bir deyişle birleştirilmesiydi, ki bu hususun Osmanlı tarihindeki ilk fiili örneğine Falconnet'nin öncülük ettiğini söylememiz gerekir.⁴² Falconnet, öte yandan, dış basında da olumlu karşılanan planına göre İstanbul için emlak vergisi getirilerek tütün vb. lüks tüketim araçlarına koyulacak vergilerle mükelleflere çok fazla yüklenmeden 300 milyon kuruşluk bir gelir yaratılabileceğini tahmin etmekteydi.⁴³

Banka müdürünün tasarlamakla görevlendirildiği konsolidasyon projesinin Osmanlı bürokrasinin müdahalelerine uğramaksızın -"şekl-i ahare" büründürülmeksizin- uygulamaya geçirilmesi pek mümkün değildi. Evvela, Hazine-i Hassa dışında kalan nezaretlere ait sergiler kapsam dışında bırakılarak faizli kaimelerin tedavüllerinin durdurulmasına karar verildi.⁴⁴ Bir komisyon kurulup çıkarılacak tahvilin adı "esham-ı cedide" ve miktarı da 2,5 milyon kese olarak belirlendi. Buradan elde edilecek gelir ile dalgalı borçların bir bölümünün ortadan kaldırılmasının yanında saray hazinesinin acil giderlerine kaynak sağlanması arzu ediliyordu. Keza Avrupa dillerinde de duyurular yapıp eshamın emsalleri gibi dışarıda da satılması düşünülmekteydi.⁴⁵ Ocak 1858'den sonra esham-ı cedide ile ilgili hukuki düzenlemeleri hazırlamak için Meskukat-ı Hümayun Müdürü Mihran Bey'in başkanlığında bir amortisman sandığı kurulup Falconnet de idare heyeti üyesi yapıldı.⁴⁶

40 Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 59.

41 Hüseyin Al ve Şevket K. Akar, *Osmanlı'dan Günümüze Borsa: Galata Borsası 1830-1873*, (İstanbul: Borsa, 2013), 119.

42 Active Finans Merkezi, "Mr. Falconnet'in Konsolidasyon Projesi", *Active: Bankacılık ve Finans Dergisi*, 24 (2002): 86; Al ve Akar, *Galata Borsası*, 109.

43 Eugene Poujade, "De La Prochaine Consolidation de la Dette Ottomane", *Journal des Économistes*, 18 (12 Ocak 1858): 270.

44 Al ve Akar, *Galata Borsası*, 111.

45 Ali Akyıldız, *Para Pul Oldu*, (İstanbul: İletişim, 2003), 75. Avrupa'da da alınıp satılan melez bir tahvilin ihdası için 1865 yılına gelinmesi gerekecektir. Esmâ Gül Yetiş Doğan, *Osmanlı İç Borçlanma Sisteminde Modernleşme (1839-1881)*, (İstanbul: Vakıfbank, 2022), 145.

46 Akyıldız, *Para Pul Oldu*, 75; Manav, *Osmanlı Maliyesi ve Baltaziller*, 122-123; Hasan Ali Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin: teşkilat yapısı ve faaliyetleri (1860-1866)*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2023), 37.

1858 İstikrazı (Borçlanması)

Babıali yönetimi bu arada, Kırım Savaşı'ndan sonra statüsü yeniden belirlenecek olan Eflak ve Boğdan hakkında, Paris'te toplanacak olan uluslararası konferansta görevli Hariciye Nazırı Fuad Paşa'ya dış borç bulabilmesi için ek ve gizli bir görev vermişti.⁴⁷ Borç tedarik edilebilirse çıkarılacak esham-ı cedidelerin miktarı yeniden gözden geçirilecek ve kaimelerin tedavülünden alınması sağlanacaktı. Fuad Paşa'nın çabaları bir müddet sürüncemede kaldıktan sonra semeresini gösterdi. 1854 yılında Osmanlı Devleti'nin aldığı ilk dış borca aracılık yapan Londra merkezli Dent&Palmer şirketi, Paşa'nın tam yetki ile Avrupa'da bulunduğu kani olunca Ottoman Bank Müdürü Falconnet'yi mukavelenameyi tanzim etmekle görevlendirdi.⁴⁸ Borçlanma sözleşmesi, böylece, İstanbul'da hükümet ile Falconnet'nin yaptığı müzakereler neticesinde kesinlik kazandı.⁴⁹

Bâbîali'nin önceleri amacı, 1857 yılının başlarına ait bazı belgelerde ifade edildiği üzere, Ottoman Bank aracılığı ile %6 faizli ve 25 senede geri ödenebilecek 7 milyon liralık bir istikraz gerçekleştirmektir.⁵⁰ Fakat bu seçenek "Avrupa'nın ahvâl-i hâzırası münâsebetiyle", yani Londra ve Paris'teki konjonktürün borçlanmaya elverişli bir ortam sunmaması nedeniyle dışarıda kalmıştı.⁵¹ Nitekim Temmuz 1858'de İngiltere'ye gitmek üzere İstanbul'dan ayrılan Falconnet de, %6 faizli, iki milyonluk bakiyesi daha sonra kullanılmak üzere, beş milyon sterlinlik bir borçlanma antlaşmasına aracılık etmenin memnuniyeti ile geri dönebilecekti.⁵² Ancak bu haber bile sterlin kurunu 178'den 149 kuruşa indirmeye yetti.⁵³

Ödeme süresi 33 yıl olan istikraza imparatorluğun sağlam vergi kalemleri arasındaki İstanbul'un ayakbaşı (oktrua) ve gümrük gelirleri güvence gösterilmişti.⁵⁴ Falconnet Avrupa gümrüklerinin çalışma usulüne hâkim olduğu öne sürülerek bu gümrüklerin idaresinin ıslahı için kurulan bir komisyona atanmıştı.⁵⁵ Borçlanmaya ayrılan gelirleri toplama yetkisi de tahvil hamilleriyle Osmanlı hükümetinin ortaklaşa seçeceği temsilcilerden oluşan bir sermaye sandığının denetimine verilince burada da Falconnet'e görev verildi.⁵⁶ Ancak imparatorluğun mali itibarını tahakküm altına alan Duyun-ı Umumiyye İdaresi'nin kuruluşuna benzeyen bu birim, Bâbîali'nin engellemeleri yüzünden aktif bir faaliyet yürütemedi.⁵⁷

47 BOA, İ.MMS, 12/505, 1; *A.D'NS.NMH.d*, 12/191, 234; Cevdet Paşa, *Tezâkir: 13-20*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960, 51.

48 Akar ve Al, *Gözetim Komisyonları*, 8; Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 37.

49 BOA, HR.İD, 194/68, 2; HR.SYS, 1890/31.

50 BOA, İ.DH, 373/24719, 6-7; Akyıldız, *Para Pul Oldu*, 78.

51 BOA, İ.MMS, 11/444, 1; JDC, 1; Yetiş Doğan, *İç Borçlanma*, 142.

52 JDC, 4; 3-4; Antonin du Velay, *Essai sur l'histoire financière de la Turquie*, haz. Arthur Rousseau, (Paris 1903), 87.

53 Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 99.

54 Kırkor Kömürçan, *Türkiye İmparatorluk Devri Dış Borçlar Tarihçesi*, (Ankara: MEB, 1948), 17. Nihat Sayar, *Türkiye'de İmparatorluk Dönemi Siyasi, Askeri, İdari ve Mali Olayları*, (İstanbul: N. Sayar Vakfı, 1977), 194.

55 BOA, A.MKT.NZD, 289/90, 2 Eylül 1859; Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 41.

56 BOA, HR.İD, 194/54; Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 37.

57 Akyıldız, *Para Pul Oldu*, 79; Hüseyin Al, *Uluslararası Sermaye ve Osmanlı Maliyesi: 1820-1875*, (İstanbul: OBAAM, 2007), 106.

Falconnet borç sözleşmesinin imzasından sonra alınan meblağın kaimelerin piyasadan çekilmesi için kullanılmasına nezaret etmek amacıyla kurulan bir komisyonda da vazife aldı.⁵⁸ İstikraz tahvillerinin satış gelirinden devletin hazinesine 3.888.271 sterlin aktarılabilmiş, buna karşılık piyasadaki faizli ve faizsiz kaimelerin miktarı ise 6.189.700 liraya ulaşmıştı.⁵⁹ Alınan borcun kaimelerin kaldırılmasına yetmeyeceği aşikâr olmasına rağmen, Falconnet'nin fikri faizli ya da faizsiz ayırım yapmaksızın tüm kaimeleri tedavülden kaldırmaktı.⁶⁰ Bunun için çekinmeden İngiltere Elçisi Henry Bulwer'e tüm gücünü kullanacağı sözünü dahi vermişti.⁶¹ Fakat Osmanlı hükümeti kaimeler arasında fark gözetmeme düşüncesine pek sıcak bakmadı. Zira hazinenin birincil önceliği miktarı 178.000 liraya ulaşan kaime kaynaklı faiz yükünü tehdit olmaktan çıkarılabilmektir.⁶² Bu maksatla olabildiğince yüksek fiyattan satılması tasavvur edilen istikraz tahvillerinin açıkta kalan miktarı için de %8 faizli ve piyasalarda dolaşım süresi beş seneyi geçmeyecek olan esham-ı cedidelerin çıkarılması kararlaştırılmıştı.⁶³ Falconnet'nin de üyesi olduğu komisyonun marifetiyle, faizli kaimelerin 5.635 liralık cüzi bir miktarı hariç tamamı piyasadan alınıp Darphane kapıları önünde halka açık olarak yakıldı.⁶⁴ Geriye kalan faizsiz kaimelerin tasfiyesi içinse başkente yeni vergiler yüklenerek gerekli fonların teminini önerir Falconnet.⁶⁵ Lakin hemen hemen aynı tarihlerde Osmanlı demiryollarının geliştirilmesi için İzmir-Aydın Demiryolu Müdürü Macdonald Stephenson'un başkanlık ettiği bir komitede de çalışmaya başlayan banka müdürünün bu kâğıtların piyasadan çekildiğini görmeye ömrü vefa etmeyecektir.⁶⁶

1858 Borçlanması Osmanlı maliyesinde yabancı bir denetim kurulmasında başarılı olmasa da Ottoman Bank Müdürü Falconnet'nin siyasi güç devşirmesine büyük oranda katkı sağlamıştır. Bu hususu borç anlaşmasının imzalanmasından kısa bir süre sonra Musa Safvetî Paşa'nın Maliye Nazırlığı'ndan alınması hadisesinden çıkarabiliyoruz. Ağırlıklı olarak Islahat Fermanı karşıtlığı ile tanınan Safvetî Paşa, 1859 yılının başlarında İngiltere Elçisi Henry Bulwer tarafından hazineden alacağı olan İngiliz tüccarları ve Londra'dan alınan dış borçlarda tahvil sahiplerini dolandırmakla itham edilmekteydi. Paşa'nın azlini savunan İngiliz hariciyesi ise bir yandan Bulwer'e emirler yolluyor, öte yandan Ottoman Bank Müdürü Falconnet'yi vaziyetten haberdar ederek elçi ile beraber hareket etmesini istiyordu. İkilîye Bâbîâlî'yi etkili bir şekilde tehdit etmeleri için borçlanmanın daha sonra kullanılmak üzere kaydı tutulan iki

58 BOA, İMMS, 17/713.

59 Akyıldız, *Para Pul Oldu*, 79-80.

60 Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, 100.

61 *The Times*, 11 Şubat 1859, 10.

62 Tefik Güran, *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler, 1841-1918*, (Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003), 45.

63 Akyıldız, *Para Pul Oldu*, 81.

64 JDC, 3 Şubat 1860, 2; 13 Şubat 1860, 2; Yetiş Doğan, *İç Borçlanma*, 129.

65 LH, 8 Haziran 1859, 157.

66 Macdonald Stephenson, *The Railways in Turkey*, (London: John Weale, 1859), 54-55. Ali Akyıldız, *Anka'nın Sonbaharı*, (İstanbul: İletişim, 2005), 35.

milyonluk kalan kısmını ödememe restini çekmeleri izni de verilmişti.⁶⁷ Osmanlı hükümeti elçi ve müdürün baskılarına çok fazla direnç gösteremedi. Bununla beraber dış baskıyla bir nazırın görevinden alınması da hoş görülmeceği için Safvetî Paşa'nın istifası istendi ve Evkaf-ı Hümayun Nazırı Hasip Paşa ile becayış yapıldı.⁶⁸

Safvetî Paşa'nın görevinden uzaklaştırıldığı tarihlerde Henry Bulwer'in Falconnet'nin desteğiyle Osmanlı maliyesinde İngiliz, Avusturyalı ve Fransız üyelerden oluşan karma bir komisyon kurdurabildiği de iddia edilmiştir.⁶⁹ Bu tezde bir parça gerçeklik payı olsa dahi Islahat-ı Maliye Komisyonu adı verilen bu birimin kuruluş hikâyesinin Reşid Paşa'nın 1856 yılındaki sadrazamlığı dönemine kadar uzandığını belirtmekte yarar vardır. Kırım Savaşı'nda ilk defa ülke dışından borçlanan Osmanlı Devleti, 1840 yılından itibaren Maliye Nezareti'ne bağlı olarak mali meseleleri çözmeye çalışan Meclis-i Muhasebe-i Maliyye'yi Avrupa'daki benzerlerini model alarak yeniden kurmak istemişti.⁷⁰ Hatta bu amaçla Avusturya'dan bir maliye müşaviri getirilmesine karşın, teşekkülün tamamlanması Fransa'dan da bir müşavirin gönderilmesinin isteneceği ve projenin komisyon adıyla tesmiye edileceği 1859 yılına kadar uzadı.⁷¹ Bâbîâli, Ottoman Bank Müdürü Falconnet'yi 12.000 kuruş maaş ve banka ile bir müddet sonra ilişkisini kesmesi şartıyla üye olarak komisyona aldıysa da beklenen ayrılığın gerçekleşmesi hiçbir zaman mümkün olmadı.⁷²

Islahat-ı Maliye Komisyonu ve Meclis-i Âli-i Hazâin Üyelikleri

Falconnet'nin mensubu olduğu Islahat-ı Maliye Komisyonu, faaliyetlerinin sona erdiği Temmuz 1860'e kadar bütçe tanzimi ve vergi gelirlerinin artırılması konularında müzakereler yürüttü. Üyeleri arasında yüksek rütbeli dört Osmanlı idarecisi vardı. Mütercim Rüşdü Paşa, Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa, Gümrük Emini Kani Paşa ve Maliye Nazırı Hasip Paşa'dan oluşan bu idarecilerin yanı sıra Avusturya'dan getirilen maliyeci Edouard de Lackenbacher ve Fransız maliye müfettişi Marquis de Ploeuc de komisyon üyesiydi.⁷³ Bu şahıslar arasında Falconnet'nin en çok yakınlık kurduğu kişinin Ploeuc olduğunu tahmin etmekteyiz. Zira iki maliyeci, komisyondaki faaliyetlerini ve şikâyet ettikleri konuları bir müddet sonra ülkelerine ortaklaşa bir raporda yazacak derecede uyum ve teşrik-i mesai içerisindeydiler.

27 Ekim 1860 tarihli bu raporlarına bakılırsa iki müşavirin şikâyetlerinin temel olarak komisyonun icraî bir işlevinin olmamasından ileri geldiği görülür. Devlet hazinesinin içinde olduğu mali vaziyet, nezaretlerin gelirler ve giderleri ve taşra idarelerinin muhasebeleri

67 Laurence Mark Guymer, "Curing The Sick Man: Sir Henry Bulwer and the Ottoman Empire, 1858-1865" (Doktora tezi, University of East Anglia, 2009), 77-78.

68 Bedii N. Şehsuvaroğlu, "Abdülhamit Ferit Paşa Günlüğü", VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1976; A. Lütfi Efendi, *Vak'a-nüvis Ahmed Lötî Efendi Tarihi*, haz. Münir Aktepe, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1984), IX, 149.

69 Guymer, "Curing The Sick Man", 79.

70 Tefik Güran, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları, (1841-1861)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989), 11.

71 Ali Akyıldız, *Osmanlı Merkez Bürokrasisi*, (İstanbul: Timaş, 2018), Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 39-40.

72 BOA, A.MKT.MHM, 163/65, Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 41.

73 Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 39-47.

konularında kâfi derece bilgilendirilmediklerini savunan Falconnet ve Ploeuc, genel bir bütçe tanzimi için sıhhatli veriler bulabilmek güçleştüğinden ötürü komisyonun çalışmalarından fayda görülemediğini ifade etmişlerdir.⁷⁴ Memnuniyetsizliği fark eden Bâbîâli ise komisyonu Meclis-i Vükela'da temsil edilebilen kudretli bir meclise dönüştürmek için kolları sıvar. 8 Temmuz 1860'ta Rüşdü Paşa'nın başkanlığında Meclis-i Âlî-i Hazâin kurularak yabancı müşavirlerin de içinde bulunduğu komisyon üyelerinin bir kısmının buraya nakledilmesi kararlaştırılır.⁷⁵

Kâğıt üzerinde geniş yetkilerle donatıldığı iddialara konu olan Meclis-i Hazâin de Falconnet'nin kaygılarını gideremez. Zira meclis kurulduktan hemen sonra tıpkı komisyon gibi bir danışma organı olmaktan ileri gidememişti. Mali yapı üzerindeki denetim eksikliği sebebiyle nezaretler ödenekleri yeterli gelmeyince, hesapsız bir biçimde, sergi olarak bilinen senetleri piyasaya sürüyor; saray giderlerinin devlet hazinesinin masraflarına karışması önlenemediği için sınırsız bir şekilde borçlandığı düşünülüyordu.⁷⁶ Böyle bir ortamda, Meclis-i Hazâin'in üye profilinin yapılan tayinlerle Osmanlı idarecilerinin üstünlüğüne olanak verecek şekilde değiştirilmesi de banka müdürünü rahatsız eden olaylara yenisini eklemiştir.⁷⁷

Falconnet için bardağı taşıran son damla Osmanlı hükümetinin artan masraflarına bir çözüm olarak piyasaya tekrar kaime süreceği söylentilerinin başkentte yayılması oldu.⁷⁸ Zira bu konuda alınan kararlar meclise danışılmadan alınmaktaydı.⁷⁹ Ayrıca böyle bir gelişmenin vuku bulması halinde onun kaimelerin kaldırılması için geçmişte ortaya koyduğu tüm emekler zayi olacağı gibi, Ottoman Bank devlet bankası olsun diye yıllardır sarf ettiği çabaların da bir manası kalmayacaktı. Falconnet bundan dolayı Ploeuc ile yazdıkları rapora şu hususî notu düşerek hükümeti protesto ettiğini bildirmişti:

İşittığımız çareler arasında yeni kâğıt para basmak da bulunuyor. Böyle bir tedbiri kendi hesabıma bütün varlığımla protesto etmeliyim; sadece 1858'de Londra'da akdedilen borçlanmanın tahvil sahipleri temsilcisi sıfatıyla değil, aynı zamanda anlaşmanın temel koşulu olarak kaimelerin piyasadan çekilmesi taahhüt edildiği için...⁸⁰

74 Le Baron I. De Testa, *Recueil des traités de la Porte ottomane avec les puissances étrangères, depuis le premier traité conclu, en 1536, entre Suléyman I et François I jusqu'à nos jours*, Paris: Amyot, 1864, IV, 47-64.

75 Ahmed Akgündüz, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sayıştay: Divan-ı Muhasebat*, (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2012), 57-58.

76 A. du Velay, *Essai sur l'histoire financière de la Turquie*, 117; Georges Perrot, *Souvenir d'un Voyage en Asie Mineur*, Paris: Michel Lévy Frères, 1864, 27. Saray ve devlet masraflarının birbirine karışması esasen Kırım Savaşı'ndan sonra Hazine-i Hassa Nezareti'nin iflasından kaynaklanan bir sorundu. Bu problemin Sultan Abdülmecid'in saltanatının sonuna kadar sürdüğü saray hazinesinden ödenmesi gereken Ramazan fitrelerinin devlet hazinesinden verilmesinden anlaşılır. Ali Akyıldız, *Mümin ve Müsrif Bir Padişah Kızı Refia Sultan*, (İstanbul: Kapı, 2015), 124. Ali Akyıldız *Haremin Padişahı Valide Sultan*, (İstanbul: Timaş, 2022), 338.

77 Testa, *Recueil des traités*, IV, 53-54; Saint Marc Girardin, "Les Voyageurs en Orient VI. de la Moralité Des Finances Turques", *Revue des Deux Mondes*, 2: 478.

78 *The Times*, 6 Ekim 1860, 11.

79 Çakmak, *Meclis-i Âlî-i Hazâin*, 62.

80 Testa, *Recueil des traités*, IV, 62-63. 1858 Borçlanması'nın sözleşmesinde yazılı olarak kaimelerin kaldırılmasıyla ilgili bir koşul belirtilmediğine dair bk. Al, *Uluslararası Sermaye*, 109.

Falconnet'nin Ploeuc ile birlikte kaleme aldıkları, Meclis-i Hazâin'den istifa ettikleri dedikodularına yola açacak olan rapor, dış politika ve basında epeyce dikkat çektiği gibi aynı tarihlerde borç arayışlarına giren Osmanlı yönetiminin çabalarına da mühim bir darbe vurur. Zira Meclis-i Hazâin, bilhassa devlet hazinesinde sıkıntılarının baş gösterdiği 1860 yılının ikinci yarısından itibaren Avrupa'dan maddî beklentileri olan Bâbîâli için sermaye sahiplerine gösterilen güvencelerden biriydi.⁸¹ Borçlanmada aktif bir role sahip olması tasavvur edilen bu teminatın sağlamlığının rapor yüzünden tartışmaya açık bir hale getirilmesi önlenemedi. Fakat Osmanlı idarecileri bütün bunlara rağmen hem Falconnet'yi hem de Ploeuc'ü sürecin dışına taşımak istemediler. Aksine imzalanacak borç sözleşmesi için teminat gösterilecek gelirlerin eksikliklerinin giderilerek onaylanmasında iki isme de görev verildi.⁸² Ayrıca İngiltere ve Fransa elçileri Henry Bulwer ve Marquis de Valette ile de temas kurularak iki ülkenin desteği ile borçlanma pazarlıklarından başarıyla çıkılabileceği ümit edilmekteydi.⁸³

Falconnet-Ploeuc raporunu ele geçiren H. Bulwer ise Londra'ya Ploeuc'ten sitayişle bahsederek Falconnet'nin, banka ve bürokrasidaki görevleri sebebiyle, pek fazla kendisini bilgilendiremediğini yazmaktaydı.⁸⁴ Ayrıca Hariciye Vekili Âli Paşa'ya da bir yazı yazarak Falconnet'nin Osmanlı maliyesinin hâlini çaresiz bulduğunu ve nasihat vermeye mecali kalmadığını aktarmıştı.⁸⁵ Bulwer'e göre çözüm Osmanlı bürokratlarının çoğunluğu temsil ettiği bir meclis yerine Avrupalı üyelerle eşit temsil edilecekleri muhtelit (karma) bir komisyondur. Böyle bir birim kurulursa İngiltere'den bir zatı dahi müşavir olarak getirtebileceğini söyleyerek bir manada ülkesinin çıkarlarının yeterince temsil edilemediğini anlatmaktaydı. Raporu yazan Falconnet ve Marquis de Ploeuc için "*Marü'z-zikr maliye komiserleri kadar ben de kendimi umur-ı maliyeye aşına addeylerim*" diyerek kendisinin de mali konulara yabancı olmadığını özgüvenli bir biçimde dile getirmekteydi.⁸⁶

Aslına bakılırsa sözü edilen raporun üretim aşamasında da banka müdürünün isteksiz davranıp çok fazla emek sarf etmediğini üstü kapalı da olsa anlamak mümkündür. Osmanlı maliyesinin riskli alanlarını ve kötü yönetilen gelir kaynaklarını ele alan bu raporun ana hatlarıyla Ploeuc'ün kaleminden çıktığı gözlenmektedir. Bilhassa 1857-1859 yılları arasında Atina'da benzer bir görevde çalışan Fransız maliyecinin iki ülke arasında yaptığı mukayeseler kendi adını öne çıkarırken, kıtalar arası bankacılık tecrübesi bulunan Falconnet'nin geçmişte adının skandallara karıştığı ülkelerle ilgili bir bilgiye yer vermemesi çekingen davrandığına delalettir.⁸⁷

81 Charles Morawitz, *Les Finances de la Turquie*, Paris: Guillaumin et cie, 1902, 36-37.

82 Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 45-50.

83 Morawitz, *Les Finances de la Turquie*, 32-39; Donald. C. Blaisdell, *European Financial Control in the Ottoman Empire*, New York: Columbia University Press, 1929, 31-32. Hüseyin Al ve Şevket K. Akar, "Uluslararası Finans Politik Açısından 1860-61 Suriye Bunalımı ve Mirès Borçlanması", *Tarih Dergisi*, 45 (2007): 83-87.

84 *Papers Relating to Administrational ve Financial Reforms in Turkey (1859-1861)*, (London: Harrison and Sons, 1861), 122.

85 *Papers Relating to Administrational ve Financial Reforms in Turkey (1859-1861)*, 65-66.

86 BOA, HR.İD, 261/15.

87 Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 57; 43n.

Falconnet'nin bu geri planda kalma halini Bâbîali'nin aynı tarihlerde gerçekleşen borçlanma girişimlerinde de görmek mümkündür. Örneğin, 30 Teşrinievvel 1860'ta Osmanlı hükümeti ile 400 milyon franklık bir istikraz sözleşmesine imza atan Fransız Yahudi ve gazete sahibi Jules Mirés, süreci manipüle eden basın duyurularında Falconnet'nin adına yer vermemiştir.⁸⁸ Bu hususu fark eden gazeteci Saint Marc Girardin, onun Meclis-i Hazâin'de İngiltere tarafından görevlendirilen bir şahıs olduğunu ve Ploeuç ile iyi ilişkileri bulunduğunu yazmıştır.⁸⁹

Falconnet'nin Osmanlı bürokrasisinde üstlendiği vazifeler için İngiltere'den ücret aldığına dair bir veriye rastlamadık.⁹⁰ Dolayısıyla resmî murahhas sıfatını taşıyıp taşımadığına dair bir hükme varılamamaktadır. Fakat Ottoman Bank'ın müdüriyetinden ayrılması istenen bankacının Bâbîali'nin isteğini yerine getirmekten çekinmesi, bir ölçüde İngiltere'nin çıkarlarını ileriye dönmek savunabilmek için tam anlamıyla Osmanlı hizmetine girmekten kaçındığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca bu çeşit atamalarda sözlü olarak da olsa yabancı elçiliklerin onayının alındığı bilinen bir husustur. Hülâsa Falconnet'nin İngiliz çıkarlarını temsil etmediği yönündeki bir yaklaşımın da hakikatle pek bağdaşmayacağı muhakkaktır.

4. Falconnet'nin Vefatı

Falconnet'nin sağlığı Şubat 1861'de yakın çevresini endişelendiren bir hal alır.⁹¹ Aynı ay içerisinde tedavi olmak için gittiği Fransa'da 56-57 yaşlarında hayata gözlerini yumar.⁹² Doğum yeri olan Napoli'de de ilan edilen ölümü, Osmanlı maliyesinde kısa bir süre sonra Paris ve Londra'ya da yayılacak olan beynelmilel bir mali buhranın başlangıç safhalarına tesadüf etmiştir.⁹³ Meclis-i Hazâin'in faaliyetleri durma noktasına gelirken Ottoman Bank'ta dahi hissedarlardan bir kesimin bankanın tasfiyesi amacıyla harekete geçtiği görülmüştür.⁹⁴ Diğer bir deyişle, bu ölüm eş zamanlı gelişen siyasi ve mali olayların da etkisiyle yalnızca Osmanlı bürokrasisi açısından değil, aynı zamanda bankanın istikbali açısından da ciddi bir kayıp olmuştu. Falconnet'nin devlet hizmetindeyken vefatını dikkate alan Osmanlı idarecileri biriken maaşlarının ailesine verilmesini kararlaştırmıştı.⁹⁵

Falconnet'nin ölümü üzerine Ottoman Bank genel müdürlüğüne 1859'dan itibaren bankada müfettiş olarak faaliyet yürüten Edward Gilbertson atanır.⁹⁶ Osmanlı maliyesinde bir müddet adından söz ettirecek olan bu şahsa aynı zamanda 1858 Borçlanması'nın sermaye sandığına

88 Akar ve Al, "Mirés Borçlanması", 94.

89 Girardin, "Les Voyageurs en Orient", 474.

90 Raccagni almadığını belirtmektedir (Michelle Raccagni, The France Economic Interests in the Ottoman Empire", *International Journal of Middle East Studies*, Vol 11, No: 3 (1980): 345).

91 JDC, 6 Şubat 1861, 3.

92 JDC, 15 Şubat 1861, 2; Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 83.

93 *Sun*, 22 Mart 1861, 7. Bu konu hakkında detaylı bir değerlendirme için bk. Hüseyin Al ve Şevket Kamil Akar, "Osmanlı Maliyesinde Kısır Döngü ve 1861 Ticarî Krizi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 18 (2008).

94 Autheman, *Bank-ı Osmani-i Şahane*, 28; Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, s. 100; Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 83.

95 BOA, HR.MKT, 372/11; Çakmak, *Meclis-i Âli-i Hazâin*, 83.

96 Autheman, *Bank-ı Osmani-i Şahane*, 24.

selefinin doldurduğu görev de tevdi edilecekti.⁹⁷ Gilberston'un öncülüğünde Ottoman Bank 1863'te kâğıt para basma imtiyazını alan Bank-ı Osmani-i Şahane (*La Banque Impériale Ottomane*) tarafından tasfiye edildikten sonra Falconnet de unutulmadı. Yeni bir kuruluş olarak ortaya çıkan Bank-ı Osmani'nin çıkardığı ilk banknotlara 1849 yılında İstanbul'da kambiyou tutmak amacıyla Dersaadet Bankası'nı kuran Banker Alléon ile birlikte onun da adının yerleştirilmesi uygun görüldü.⁹⁸

Sonuç

Avrupalı soylu bir aileden gelen Ottoman Bank Müdürü Francis de Palézieux Falconnet, Osmanlı finans dünyasına kısa bir müddet de olsa damga vurmuş yabancı bankacılardan biridir. Uzun yıllar Baring Brothers gibi büyük bir finans devinin hizmetinde bulunup uluslararası ekonomik düzenin inceliklerine varmıştır. Kırım Savaşı'ndan sonra İstanbul'a adım attığında yaşanan mali darlıktan dolayı aralarında anlaşmazlıklar olan yerli sermaye ile bankacılık sistemini kurması olanaksız bir ülke bulmuştur.

Banka müdürlüğünün ilk zamanlarında adını ticari bankacılık faaliyetleriyle değil, daha kârlı bir yatırım alanı olan kamu finansmanına katılarak duyuran Falconnet, bilgi ve görgüsü Bâbüâli tarafından beğenildiğinden finans uzmanı olarak da istihdam edilmişti. Ancak her iki çalışma alanı onun açısından zannedildiği kadar süt liman bir çevre olmadı. Ottoman Bank'ı tehdit gören yerli banker ve tüccarların yanında mali yapıya dair şeffaf bilgiler edinmesine taş koyan gönülsüz Osmanlı maliyecilerinin direnişi nedeniyle düşüncelerini tam olarak hayata geçiremedi.

Falconnet bu gibi engellerle karşılaşmasına rağmen ağırlıklı olarak Osmanlı çıkarları ile ters düşen bir yolu benimsemedi. Hem idareciler hem de finans çevreleri nezdinde modern bankacılık ilke ve usullerini tanıtmayı vazife saydı. Banka, onun idaresi altında özellikle faizli kaimelerin tedavülden çekilmesiyle Osmanlı para piyasalarındaki keşmekeşi önlemede yeterli olmasa da kayda değer bir performans sergiledi. Geleneksel finansman usullerine alışkın olan Osmanlı hazinesinin kısa ve uzun vadeli borçlanmalarında faiz maliyetinin azaltılmasında alternatif bir merci olarak hizmet gördü. Neticede fiili olarak iç ve dış borçların ödenmesinde devletin yegâne aracı konumuna erişmeye çok yaklaştı.

Falconnet emperyal ve kolonyalist bir stratejinin temsilcisi olarak addedilmese bile bu kanala dolaylı da olsa hizmet etmiştir. Bilhassa Osmanlı hükümetinin borç arayışlarına girdiği sıralarda Ploeuc ile birlikte imparatorluk kaynaklarının zenginliğine karşılık yönetiminin zayıf olduğunu ve dayanıksızlığını rapor ederek duyurmasının Avrupa'da Osmanlı Devleti'ni mali kontrol altına almak isteyen çıkar çevrelerini yüreklendirdiği kanaatindeyiz. Nitekim 1881 yılından sonra Osmanlı topraklarında bankacılık faaliyetinin yabancı sermayenin ağırlıklı

97 Al, *Uluslararası Sermaye*, 106.

98 Edhem Eldem, *Osmanlı Bankası Banknotları (1863-1914)*, (İstanbul: Osmanlı Bankası, 1998), 31. Nursel Manav, "19. Yüzyıl Galata'sından Bir Banker: Darphane-i Âmire ve Sefaretler Bankeri Jacques Alléon", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, IV/7 (2018): 89-105.

olduğu bankaların eline geçmesi bir açıdan tarihi bu yıllara kadar uzanan gelişmelerin bir neticesi değil midir?⁹⁹

Hapsi göze alacak derecede mesleğini yapma azmi taşıdığı bilinen Falconnet, 1861 yılında vefat ettiğinde geride sadece ekonomik ve ticari değil, aynı zamanda politik gücü de olan bir banka bırakmıştır. Kuşkusuz bu nüfuzun arkasında o dönem için küresel bir güç olan İngiltere'nin himayesi ve yönlendirmesi mevcuttu. Bununla beraber Falconnet'nin bu olanağı iyi bir biçimde değerlendirdiği de vurgulanarak bir hakkın iade edilmesi lazımdır. Yetkin bir bankacı olarak kurduğu siyasi ilişkilerle bankanın önünü açtığı gibi hafızalarda renkli bir sima olarak kalmıştı.

Teşekkür: Makalenin malzemesinin toplanması ve yazım sürecinde katkılar sağlayıp görüşlerini belirten Doç. Dr. Harun Tuncer, Prof. Dr. Ömerül Faruk Bölükbaşı ve Doç. Dr. Hüseyin Al'a şükranlarımı arz ederim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgement: I would like to express my gratitude to the professors Harun Tuncer, Ömerül Faruk Bölükbaşı and Hüseyin Al, who contributed to the collection of material and writing process of the article.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

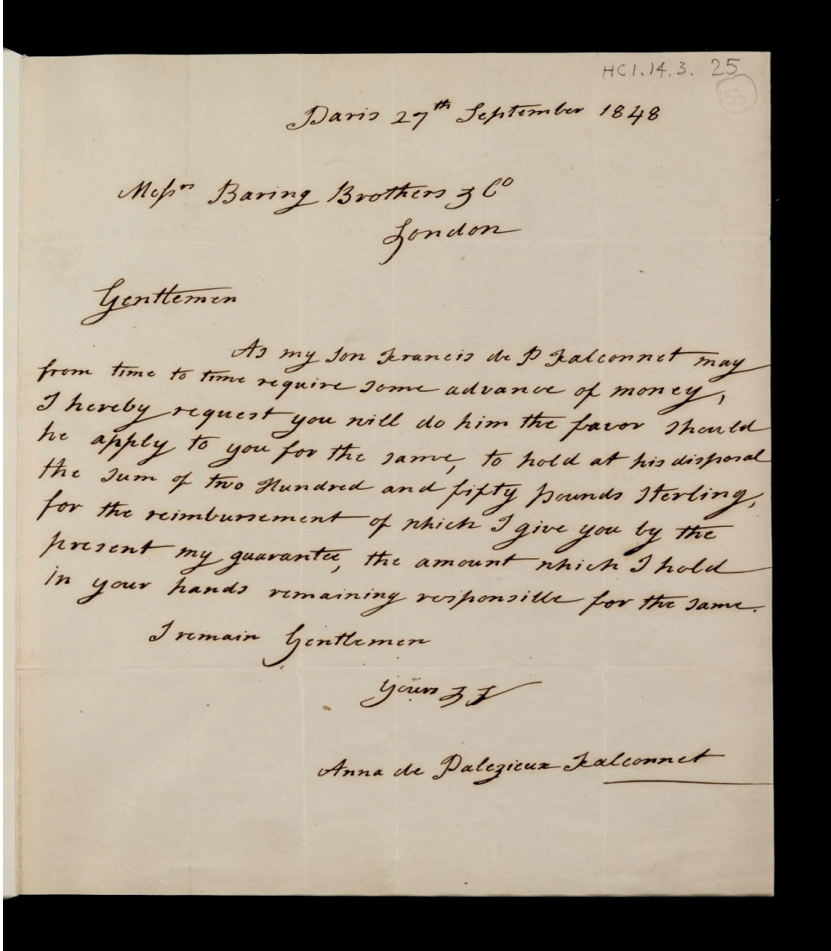
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

99 İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*, (Ankara: TCMB, 1997), 67.

EK-1¹⁰⁰

Falconnet'nin Annesi ve Babası Tarafından Yazıldığı Tahmin Edilen Bazı Mektuplar

100 https://baring.access.preservica.com/uncategorized/IO_4a91be5a-7eef-44dc-94a0-32edf5b47236/ https://baring.access.preservica.com/uncategorized/SO_0a39dc2a-1b00-463e-a72d-88ef600bda10/ Bu mektuplardan birincisinin Falconnet'nin annesi tarafından yazıldığı hemen hemen kesindir. Diğer mektupta ise Falconnet'nin tam adı geçmediğinden her iki mektup için de ihtiyaç payı bırakılması uygun görülmüştür.

H.C.1.14.3.39

(177)

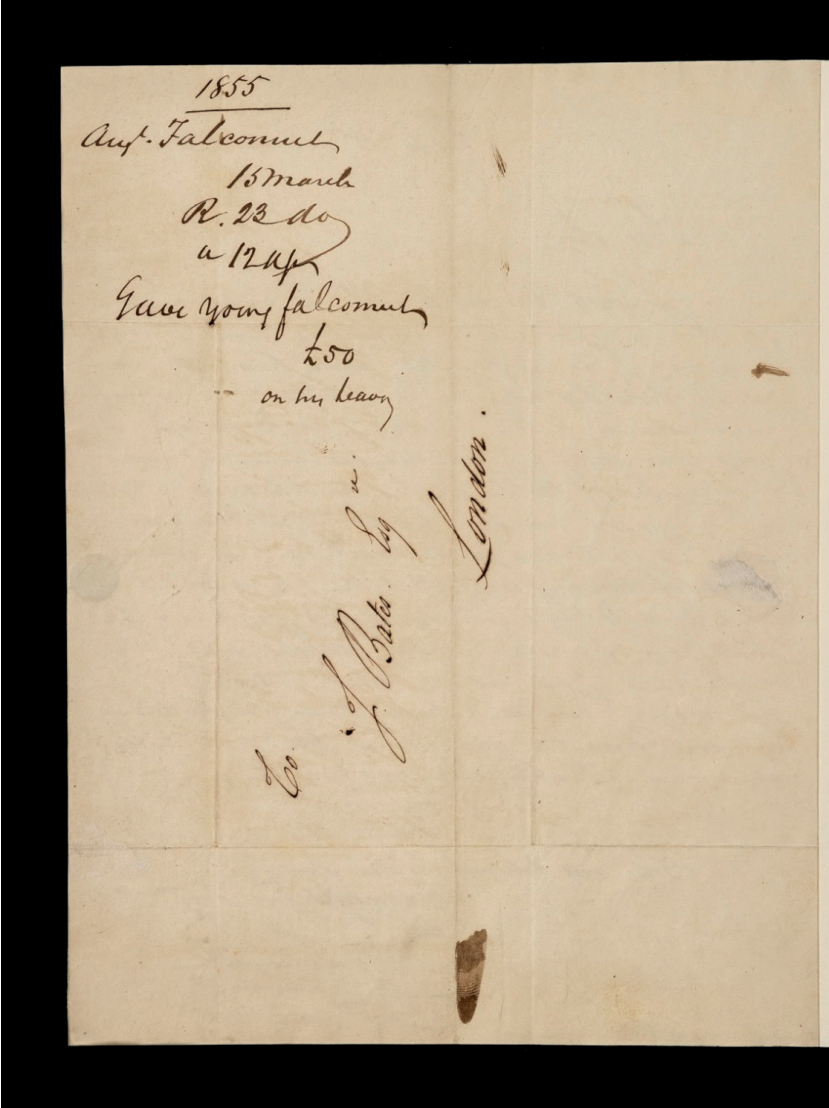
Naples 18th March. 1855.

Dear Sir.

I write this day to Mr C. Davis to say that, an opportunity offering to get my son near me, I request he will allow him to be released from his duties in your house. In asking your adhesion to this wish; I beg to express to you, how grateful I feel towards you, and all the members of the house, for the kindness with which my son has been treated. And I hope that as far as his abilities have allowed, he has given you satisfaction. I trust that the lessons and principles imbibed, by a sojourn of five years, in England (four of which, in your establishment) will be the basis of his future conduct, thro' life. And may I venture a hope, that you will not withdraw from the young man, the patronage you have so kindly bestowed over him.

I beg you will convey my respectful homages to Mr Bates and believe me Dear Sir

Y^r. grateful and obliged
 Aug. Palermo

EK-2¹⁰¹

Falconnet'nin Kızının Sandukası

EK-3¹⁰²

Saint Pierre Hanı (Galata)

101 www.churches-of-rome.info/CoR_Info/SAdF%20064/pages/Chap15/DSC6438.html.

102 <https://www.milliyet.com.tr/tatil/arkeoloji/bankadan-kot-pantolona-renkli-bir-tarih-han-duvarlari-dilegelse-6810771>.

EK-4

Basın Dünyasında Falconnet

Falconnet'nin Hint Ayaklanmasında Zarar Gören İngilizler İçin Yaptığı Bağışa Dair Bir Haber Küpürü¹⁰³

SUBSCRIPTIONS	
COLLECTED AT THE MEETING.	
Her Majesty's Ambassador Liv.	105
Lady Strarford de Redcliffe »	21
The Honorable Louisa Cannoning »	10 10
The Honorable Catherine Cannoning »	10 10
The Honorable Mary Cannoning »	10 10
Colonel Simons »	25
The Officers of the Commission for the delimitations of the russo-turkish frontier.	10
The Honorable Percy Smythe	20
Henry Lockwood »	10
Frederick Aytoun »	10
P. Beretta »	10
Madame Beretta »	6
Madame de Beretta »	4
Edmund & Mathew Leahy »	10 10
Lionel Moore »	5
Mr. and Mrs. Barkley »	5 5
Doctor Hoyland »	5 5
Mrs. Hoy and »	1 1
Miss Hoyland »	1 1
Mr. Hoyland »	1 1
Nicholas Privilegio »	10
Mrs. Privilegio and family »	5
Edward N. Privilegio »	5
A. B. Hawes »	5
Major Gordon & Mrs Gordon »	16
Charles P. Butt »	5

Dr. and Mrs. Richard Sarel »	5
J. Stanforth »	4
Mrs Brandeis »	2 2
Mr Brandis »	5 3
The Ottoman Bank »	20
F. de P. Falconnet »	10
Charles G. Lafontaine »	10
Dr. Julius Milne »	10
Charles S. Hanson »	10
Mrs Hanson »	5
Miss Hanson »	2
Charles C. Hanson »	4
Dr. Dickson »	1
Henry Jacob »	1
Robert Thomson »	1
George Guaracino »	5
Edmund Calvert »	2
T. N. Black Junior »	5
Rev. A. J. Fish »	2
Captain Stade, R. N. »	5
A. Carlton Cumberbatch »	20
Mrs Cumberbatch »	5
J. Hardy »	2
R. W. Cumberbatch »	2
Mrs. Cumberbatch »	2
Rev. H. M. Blackiston »	5
Henry M. Mau »	4
T. N. Black »	10
The Honorable W.G. Cornwallis Elliot »	5
F. W. Taylor »	10
	Liv. 499 18

Le Journal de Constantinople, 1,000 P.

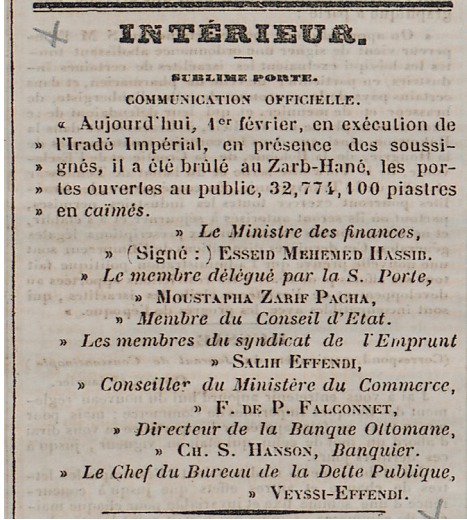
1858 Borçlanması'nın Sermaye Sandığında Görevli Falconnet ve Hanson'un Osmanlı Temsilcileriyle Buluştuğuna Dair Bir Haber Küpürü¹⁰⁴

MM. F. de P. Falconnet, gérant général de la Banque ottomane, et Ch. S. Hanson, banquier, nommés, par les souscripteurs de Londres, commissaires auprès du gouvernement Impérial pour le dernier emprunt, se sont rendus aujourd'hui, sur l'invitation qui leur avait été adressée hier, au ministère des finances, et se sont mis en communication avec les deux commissaires ottomans Rhemsy effendi et Rachid effendi. Le syndicat de l'emprunt est ainsi constitué. Ses séances ordinaires auront lieu tous les mardis.

103 JDC, 10 Ekim 1857, s. 1.

104 JDC, 24 Kasım 1858, s. 1.

1 Şubat 1860'ta Falconnet'nin Katıldığı Törende 32.774.100 Kuruş Değerinde Kaime Yakıldığına Dair Haber Küpürü¹⁰⁵

Falconnet'nin Ölümü Hakkında Bir Haber Küpürü¹⁰⁶

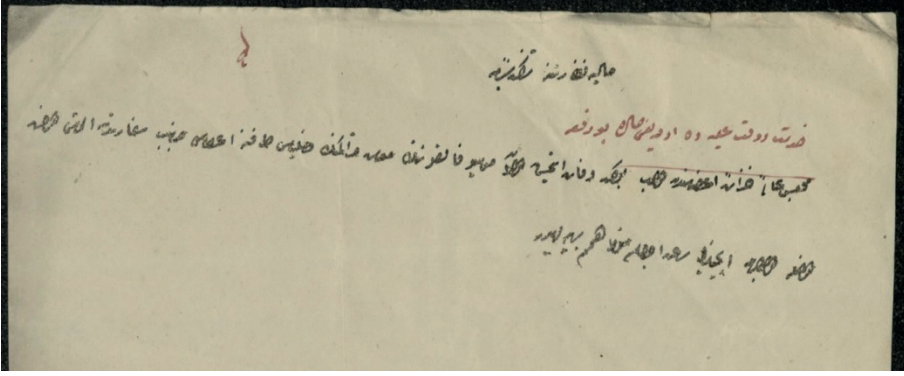
— M. F. de Falconnet, dont nous avons déjà annoncé la mort regrettable, avait occupé pendant de longues années un poste éminent dans la haute finance anglaise. Après avoir représenté autrefois les porteurs des obligations du gouvernement mexicain dans l'Amérique du Sud, il avait été aussi chargé d'une mission financière à Madrid. Comme directeur de la succursale que la Banque Ottomane a établie dans notre ville, il avait su s'acquérir l'estime et la considération de tous ceux qui l'ont connu. M. de Falconnet laisse un fils, capitaine de génie dans l'armée indienne et une fille mariée au duc de Castrovillari.

105 JDC, 3 Şubat 1860, s. 2.

106 JDC, 23 Mart 1861, s. 3.

EK-5¹⁰⁷

Falconnet'nin Biriken Maaşının Ailesine Gönderilmesine Dair Arşiv Belgesi

Tercümesi

Maliye Nezareti'ne Tezkire-i Sâmîye

Hidmet-i Devlet-i Aliyye'de olduğu hâlde bu defa vefat etmiş olan Mösyö Falconnet'in maaş-ı müterakiminin familyası tarafına itası cânib-i sefâretten iltimas olunmuş olmağla icabının sür'at-i icrası menut-ı himem-i behiyeleridir

Kaynaklar / References

Arşiv Kayıtları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbîsâfi Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNS.NMH.d.) 12/191.

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi (HR.MKT.) 249/86; 372/11.

Hariciye Nezareti İdari (HR.İD.) 194/68; 194/54; 261/15.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS.) 1890/31.

İrade Dâhiliye (İ.DH), 373/24719.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS.) 18/772; 12/505; 11/444; 17/713.

Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme (A.MKT.MHM.) 163/65.

Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Devair (A.MKT.NZD.) 289/90.

Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat (A.MKT.UM.) 297/61.

107 BOA, HR.MKT, 372/11. Görüntüde ilgili yazının bulunduğu kısım daha net görülebilir diye bilgisayar ortamında istihraç yapılmıştır.

Osmanlı Bankası Arşivi (OBA)

LA23982.

Baring Brothers Şirketi Dijital Arşivi

https://baring.access.preservica.com/uncategorized/IO_4a91be5a-7eef-44dc-94a0-32edf5b47236/.

https://baring.access.preservica.com/index.php?name=SO_db9ef6e4-1005-4fc7-ad1a-370af1eb2faf.

https://baring.access.preservica.com/uncategorized/SO_0a39dc2a-1b00-463e-a72d-88ef600bda10/.

Sürelî Yayınlar

British Standard, Journal de Constantinople (JDC), La Presse, Morning Chronicle, Taranaki Herald, The Levant Herald (LH), The Times, Sun.

Kaynak Eserler

Active Finans Merkezi, *Milli Banka Kurma Projeleri. Active: Bankacılık ve Finans Dergisi*. 21 (2001): 90-94.

———. “Mr. Falconnet’in Konsolidasyon Projesi”. *Active: Bankacılık ve Finans Dergisi*. 24 (2002): 86-89.

Ahmed Lütfî Efendi, *Vak’a-nüvis Ahmed Lütfî Efendi Tarihi*. Hazırlayan Münir Aktepe. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1984, IX.

Akar, Şevket ve Hüseyin Al. *Osmanlı Dış Borçları ve Gözetim Komisyonları (1854-1856)*. İstanbul: OBAAM, 2003.

Akgündüz, Ahmed. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Sayıştay: Divan-ı Muhasebat*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2012.

Akылdız, Ali. *Para Pul Oldu*. İstanbul: İletişim, 2003.

———. *Anka’nın Sonbaharı*. İstanbul: İletişim, 2005.

———. *Mümin ve Müsrif Bir Padişah Kızı Refia Sultan*. İstanbul: Kapı, 2015.

———. *Osmanlı Merkez Bürokrasisi*. İstanbul: Timaş, 2018.

———. *Haremin Padişahı Valide Sultan*. İstanbul: Timaş, 2022.

Al, Hüseyin. *Uluslararası Sermaye ve Osmanlı Maliyesi: 1820-1875*. İstanbul: OBAAM, 2007.

———. “Osmanlı Bankacılığı Üzerine Bir Kaynak Taraması”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. Cilt 1, Sayı 1 (2003): 171-188.

Al, Hüseyin ve Şevket K. Akar. *Osmanlı’dan Günümüze Borsa: Galata Borsası 1830-1873*. İstanbul: Borsa İstanbul, 2013.

———. “Uluslararası Finans Politik Açısından 1860–61 Suriye Bunalımı ve Mirès Borçlanması”. *Tarih Dergisi*. 45 (2007): 83-87.

———. “Osmanlı Maliyesinde Kısır Döngü ve 1861 Ticarî Krizi”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 18 (2008), 51-86.

Al, Hüseyin, Şevket K. Akar ve Kaya Bayraktar. *Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme: Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’de Merkez Bankası Arayışları*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2014, I.

Antonin du Velay, *Essai sur l’histoire financière de la Turquie*. Hazırlayan Arthur Rousseau. Paris, 1903.

- Autheman, Andre. *Bank-ı Osmani-i Şahane: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası*. çev. Ali Berktaş. İstanbul: OBAAM, 2002.
- Aydın, H. Veli. "Osmanlı Devletinde Yarım Kalmış Bir Devlet Bankası Kurma Girişimi: Türkistan Bankası". *Toplumsal Tarih*. Sayı 62 (1999): 53-58.
- Bayraktar, Kaya. "Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu, Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Moratoryum İlanındaki Yeri (1863-1875)." Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2002.
- Belin, François Alphonse. *Essais sur l'histoire économique de la Turquie*. Paris: Imperimerie Impériale, 1865.
- Biliotti, Adrien. *La Banque Imperiale Ottomane*. Paris: Henry Jouve, 1909.
- Blaisdell, Donald. C. *European Financial Control in the Ottoman Empire*. New York: Columbia University Press, 1929.
- Cevdet Paşa, *Tezakir: 13-20*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960.
- Clay, Christopher. *Gold for the Sultan*. London: I.B. Tauris, 2000.
- Costeloe, Michael P. "The Extraordinary Case of Mr. Falconnet and 2.500.000 Silver Dollars: London and Mexico, 1850-1853". *Mexican Studies*. Vol: 15, No: 2 (1999): 261-289.
- Cronin, Patricia. "Excerpts from 'Harriet Hosmer': Lost and Found". *BOMB*. No: 105 (2008): 20-23.
- Çakır, Coşkun. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*. İstanbul: Küre Yayınları, 2001.
- Çakmak, Hasan Ali. *Meclis-i Âli-i Hazâin: teşkilat yapısı ve faaliyetleri (1860-1866)*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2023.
- Doğan, Yetiş ve Esmâ Gül. *Osmanlı İç Borçlanma Sisteminde Modernleşme (1839-1881)*. İstanbul: Vakıfbank, 2022.
- Edem, Edhem. *Osmanlı Bankası Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı, 2000.
- . *Bankalar Caddesi: Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi*. İstanbul: OBAAM, 2000.
- . *Osmanlı Bankası Banknotları (1863-1914)*. İstanbul: Osmanlı Bankası, 1998.
- . *135 Yıllık Bir Hazine: Osmanlı Bankası Arşivinde Tarihten İzler*. İstanbul: Osmanlı Bankası, 1997.
- . "Banking History in Turkey: Issues, Sources, Phases and Shortcomings". *European Banking Historiography: Past and Present*. Athens: Alpha Bank, 2009, 41-61.
- . "The Imperial Ottoman Bank: Actor or Instrument of Ottoman Modernization?". *Modern Banking in the Balkans and West-European Capital in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Editör Kostas P. Kostis, UK: Ashgate, 1999, 26-27.
- Farley, J. Lewis. *Two Years in Syria*. London: Saunders and Outrey, 1858.
- . *The Resources of Turkey*, London: Longman, Green and Roberts, 1862.
- Girardin, Saint Marc. "Les Voyageurs en Orient VI. de la Moralité Des Finances Turques". *Revue des Deux Mondes*. 2 (15 Ocak 1861): 471-486.
- Guymer, Laurence Mark. "Curing The Sick Man: Sir Henry Bulwer and the Ottoman Empire, 1858-1865." Doktora Tezi, University of East Anglia, 2009.
- Güran, Tevfik. *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları, (1841-1861)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.
- . *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler, 1841-1918*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003.
- Hulkiender, Murat. *Bir Galata Bankerinin Portresi: George Zarifi (1806-1884)*. İstanbul: OBAAM, 2003.
- Kömürçan, Kirkor. *Türkiye İmparatorluk Devri Dış Borçlar Tarihçesi*. Ankara: MEB, 1948.

- Le Baron I. De Testa, *Recueil des traités de la Porte ottomane avec les puissances étrangères, depuis le premier traité conclu, en 1536, entre Suléyman I et François I jusqu'à nos jours*. Paris: Amyot, 1864, IV, 47-64.
- Le Baronne Durand de Fontmagne, *Un Séjour à l'ambassade de France à Constantinople sous le second empire*. Paris: Libraire Plon, 1902.
- Manav, Nursel. *Osmanlı Maliyesi ve Baltazziler*. İstanbul: Libra, 2019.
- . “19. Yüzyıl Galata’sından Bir Banker: Darphane-i Âmire ve Sefaretler Bankeri Jacques Alléon”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. IV/7 (2018): 89-105.
- Morawitz, Charles. *Le Finances de la Turquie*. Paris: Guillaumin et Cie, 1902.
- Ortabağ, Erol. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, 2018.
- Ochsenwald, W. L. “The Jidda Massacre of 1858”. *Middle Eastern Studies*. No: 3 (1977): 314-326.
- Papers Relating to Administrative and Financial Reforms in Turkey (1859-1861)*. London: Harrison and Sons, 1861.
- Papers Relating to the Outbreak at Jeddah in June 1858*. London: Foreign Office, 1859.
- Perrot, Georges. *Souvenir d’un Voyage en Asie Mineur*. Paris: Michel Lévy Frères, 1864.
- Platt, D.C.M. “British Finance in Mexico, 1821-1867”. *Bulletin of Latin American Research*. Vol: 3, No: 1 (1984): 45-62.
- Poujade, Eugene. “De La Prochaine Consolidation de la Dette Ottomane”. *Journal des Économistes*. 18 (12 Ocak 1858): 268-271.
- Raccagni, Michelle. “The French Economic Interests in the Ottoman Empire”. *International Journal of Middle East Studies*. Vol 11, No: 3 (1980): 339-376.
- Sayar, Nihat. *Türkiye’de İmparatorluk Dönemi Siyasi, Askeri, İdari ve Mali Olayları*. İstanbul: Nihad Sayar Vakfı, 1977.
- Senior, Nassau William. *Bir İktisatçı Gözüyle Osmanlı*. Çeviren Hüseyin Al. Ankara: Birleşik, 2011.
- Stephenson, Macdonald. *The Railways in Turkey*. London: John Weale, 1859.
- Şener, Abdüllatif. *Sona Doğru Osmanlı*, Ankara: Birleşik, 2007.
- Tekeli, İlhan ve Selim İlkin, *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. Ankara: TCMB, 1997.
- Toprak, Zafer. “From Imperial Debt to Global Offerings: The History of the Istanbul Stock Exchange”. *From Imperial Debt to Global Offerings-The Rise of the Istanbul Stock Exchange*. İstanbul; Mepa, 1995, 14-55.
- Ziegler, Philip. *The Sixth Great Power*. New York: Alfred A. Knoff, 1988.

Web Sayfası

<https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/019578/2011-11-09/>.

http://www.churches-of-rome.info/CoR_Info/SAdF%20064/pages/Chap15/DSC6438.html.

<https://www.milliyet.com.tr/tatil/arkeoloji/bankadan-kot-pantolona-renkli-bir-tarih-han-duvarlari-dilegelse-6810771>.

